

DE SCHAKEL

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders

"GIJ ZIJT DE SCHAKEL TUSSEN HEN, DIE THUIS BLEVEN, EN MIJ"

KONINGIN WILHELMINA

STICHTING GENOOTSCHAP ENGELANDVAARDERS

BESCHERMHEER ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID PRINS BERNHARD DER NEDERLANDEN

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders
Oktober 1991 - 13e Jaargang, nr. 51

BESTUUR:

Ere-Voorzitter

F.Th. Dijkmeester	Magnoliaaan 7	7313 EV Apeldoorn	055 - 55 32 67
-------------------	---------------	-------------------	----------------

Voorzitter

R.W. Hemmes	Thorbeckelaan 74	2564 BS Den Haag	070 - 368 35 66
-------------	------------------	------------------	-----------------

Secretaris

H.F.L. Wensink	Mauritskade 41b	2514 HE Den Haag	070 - 364 25 36
----------------	-----------------	------------------	-----------------

2e Secretaris

Mevr. M.E.F. Borel Rinkes	Cees Laseurlaan 279	2597 GG Den Haag	070 - 324 04 47
---------------------------	---------------------	------------------	-----------------

Penningmeester

Fred M. Beukers	Vredehofweg 56	3062 ES Rotterdam	010 - 452 79 29
-----------------	----------------	-------------------	-----------------

LEDEN:

G. Meelissen, Sociale Commissie	Oostendorperstraatweg 69	8097 PL Oosterwolde	05252 - 13 61
R.A. Grisnigt	Canadalaan 25	4631 NT Hoogerheide	01646 - 1 34 15
R.M. ten Broek	Burg. de Villeneuve-singel 30	3055 AP Rotterdam	010 - 422 39 14
J.A. Bakker, Evenementencommissie	Zeekant 92g	2586 JB Den Haag	070 - 354 02 45
J. de Mos, Evenementencommissie	Marjorystraat 25	3151 SK Hoek v. Holland	01747 - 21 83

ADRES SECRETARIAAT:

Cees Laseurlaan 279	2597 GG Den Haag	070 - 324 04 47
---------------------	------------------	-----------------

REDACTIE

Fred M. Beukers	Vredehofweg 56	3062 ES Rotterdam	010 - 452 79 29
-----------------	----------------	-------------------	-----------------

Stichting Genootschap Engelandvaarders:

Postbank: 35 95 00
Bank : 54.55.46.826
ABN - Rotterdam

Het volgende nummer verschijnt in januari 1992.
Gaarne hiervoor bestemde copy inzenden vóór 1 december 1991.

De nadrukkelijke viering van het feit, dat op 27 augustus 1941 in Wolverhampton de Koninklijke Nederlandse Brigade, uit handen van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina een vaandel ontving en dat de Koningin die Brigade toen de naam gaf van Haar kleindochter, de toen twee jaar jonge Prinses Irene, doet je realiseren, dat het voor de leden van ons Genootschap alweer omstreeks 50 jaar geleden is dat hun Engelandvaart werd ondernomen. Velen hebben het plan opgevat die tocht na 50 jaar weer eens te maken, nu onder betere omstandigheden.

De omstandigheden m.b.t. het behoud van de vrede in de wereld, zijn op het moment dat ik dit schrijf nog helemaal niet zeker. Behalve het kruidvat, dat in het Midden-Oosten de vrede in de wereld explosief kan bedreigen, is de toestand in Oost-Europa ook niet gestabiliseerd. De desastreuze economische situatie, de staatsgreep in de Sovjet Unie, het uiteenvallen van de bestaande Unie en de strijd in Joegoslavië geven op dit moment nog zoveel mogelijkheden van machtsverschuivingen, dat de vrede op vele manieren in gevaar kan worden gebracht. Wie zullen uiteindelijk de macht krijgen en wat gaan die machthebbers daarmee doen?

De hoop van velen die een betere wereld verwachtten door het verbreiden van het Communisme, is de bodem ingeslagen door de ramp die dit systeem voor de USSR en geheel Oost-Europa blijkt te zijn geweest. Voor veel anderen is die aan het licht gekomen ramp een bevestiging van wat zij reeds lang wisten.

In ons land bleek dat de verbondenheid van hen, die zich op enige wijze tijdens de oorlog tegen de bezetter verzetten, met de opperbevelhebber van toen, nog even hecht is. Tijdens het Eerbetoon voor Z.K.H. Prins Bernhard op Zijn tachtigste verjaardag, bleek die onverzwakte band. De video-opnamen daarvan werden tijdens onze reünie in Breda vertoond.

Duidelijk was te zien dat de gezichten wat strammer worden en het maatgevoel bij allen niet meer optimaal is.

Op die - overigens geslaagde - reünie bleek, in dat verband ook, dat het trapje op, trapje af in het Kasteel van Breda, niet door allen werd gewaardeerd. Wij hopen daar bij de volgende reünies meer rekening mee te kunnen houden.

Onze beschermheer liet in een persoonlijk telegram weten hoezeer het Hem speet, niet op onze reünie aanwezig te kunnen zijn. Wij hopen Hem volgend jaar weer in goede gezondheid te mogen begroeten.

Hoe dan de toestand in de wereld is, is nu nog niet te voorzien. Laten wij hopen dat de onrust in de wereld afneemt en de vrede kan worden gewaarborgd.

Dat is een goede wens om mee te besluiten, mede omdat dit de laatste SCHAKEL is van dit jaar. Ik wens u daarom nu alvast goede Kerstdagen en het allerbeste voor het komende jaar, met allen die u dierbaar zijn.

September 1991

Rudi Hemmes

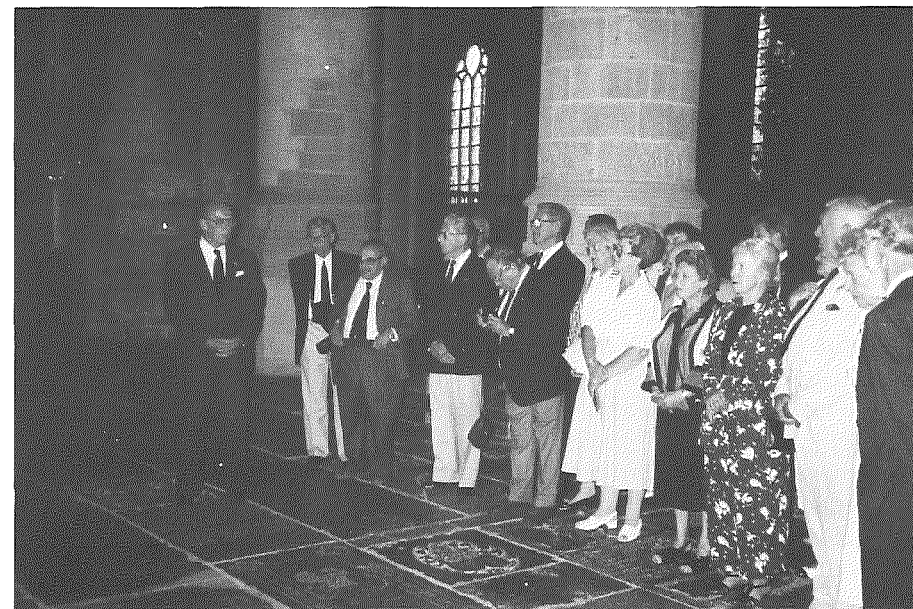
Bij een tropische temperatuur vierde Delft uitbundig feest.

Het marktplein en alle straten en straatjes in de binnenstad waren barstens vol stalletjes, uitstallingen op de grond, bezoekers, muzikanten, frites- en andere kramen, alles met de bijbehorende luchtjes en geluiden.

Hoe weldadig koel en stil was het in de Nieuwe Kerk waar een dertigtal Engelandvaarders bijeen waren om de geboortedag van Koningin Wilhelmina, de "Moeder der Engelandvaarders", te gedenken. Haar portret en het rood-wit-blauw boven de bronzen gedenkplaat, het witte bloemstuk met oranje lint, de warme woorden van Rudi Hemmes en een heel lang moment van stilte waarin iedereen met zijn gedachten weer even bij "toen" was.

31 Augustus, de dag waarop iedere Engelandvaarder maar ook vele niet-Engelandvaarders met genegenheid, bewondering en respect terugdenken aan hun "Moeder".

M.B.R.

..... EN 26 NOVEMBER 1991 DEN HAAG

Ook op de sterfdag van de Moeder van de Engelandvaarders, Koningin Wilhelmina, betuigen de Engelandvaarders hun genegenheid. Wij komen dan samen bij het indrukwekkende monument dat geplaatst is tussen het gebouw van de Raad van Staten en het Paleis Noordeinde in Den Haag. Zoals ieder jaar is de organisatie weer in handen van ons bestuurslid Jacob de Mos.

Gegevens over tijd, plaats van samenkomst en parkeermogelijkheden in de garage van de Raad van State, kunt u verkrijgen door Jacob de Mos daarover te benaderen: Marjorystraat 25, 3151 SK Hoek van Holland, telefoon (01747) 2183.

Wij rekenen, zoals voorheen, weer op grote deelname.

FMB

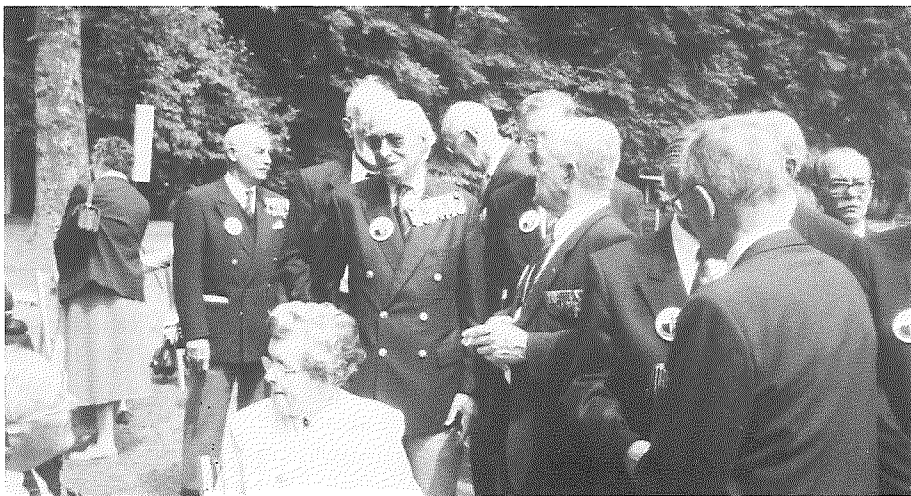
Een stralende zon zorgde mede voor een fantastische stemming tijdens de bijeenkomst op zaterdag 22 juni in de tuin van Paleis Soestdijk, waar meer dan 2500 personen deelnamen aan het Eerbetoon voor de 80-jarige Prins Bernhard. Uit alle hoeken van het land en zelfs van overzee waren oud-verzetsstrijders en zij die in 1940-1945 gediend hadden onder bevel van de Prins, bijeengekomen om hun waardering voor hun bevelhebber tot uitdrukking te brengen. Ook de media besteedden er ditmaal goede aandacht aan.

Prins Bernhard, vergezeld van Zijn echtgenote Prinses Juliana en Kroonprins Willem Alexander, was zichtbaar verheugd over de opkomst van zovelen, waaronder een dertigtal Engelandvaarders. Het koninklijk gezelschap onderhield zich met vele van de aanwezigen en veel herinneringen uit vroeger tijden werden opgehaald met Prins en Prinses, terwijl onze Kroonprins kennis kon maken met velen die hem wat over de geschiedenis konden vertellen.

Een défilé voor de Prins en zijn gezelschap begeleidt door muziekkorpsen van de Strijdmacht, sloot deze memorabele bijeenkomst ter ere van de 80ste verjaardag van de Prins der Nederlanden, af.

Dankzij onze evenementenman Jacob de Mos, was de deelname en het transport van de Engelandvaarders weer tot in de puntjes geregeld. Jammer was dat een aantal van ons zich wel voor deelname hadden opgegeven maar het zonder kennisgeving af lieten weten. De voor het transport gemaakte kosten moesten toch wel betaald worden!

FMB

Om 10 uur lag de Grote Zaal van het Kasteel er verlaten bij, beelden oproepend van bals, gala-uniformen en walsmuziek. Om 10.30 uur begon dit fantasiebeeld snel te vervagen en om 11.00 uur was het een gezellige drukte en bleek het kopje koffie de welverdiende beloning voor het bereiken van het doel. Beloning? Ja zeker!, want eer die zaal betreden kon worden moest men de nodige hindernissen overwinnen. Hindernissen die een Engelandvaarder natuurlijk nooit af zouden schrikken, hindernissen in de vorm van lange files voor de "noorderlingen", gebrek aan taxi's bij het station voor de begunstigers van het openbaar vervoer, een streng ogend kasteel (met een zeer vriendelijke wacht aan de poort) en last but not least een brede, hoge stenen trap zonder leuningen, die menigeen diepe zuchten en – al dan niet stil – gebrom ontkloft heeft. Maar eenmaal in de Grote Zaal waren er de oude vrienden, de warme vriendschap en de blijheid van het weerzien.

Helaas hadden zich dit jaar toch aanmerkelijk minder deelnemers opgegeven dan de meeste voorgaande jaren. Ook bezoekers uit het buitenland waren schaars, maar dat kan ook zijn oorzaak hebben in de recente en actuele wereldpolitiek met zijn diverse brandhaarden.

In zijn toespraak herdacht de voorzitter allereerst Koningin Wilhelmina, de helaas afwezige Beschermheer en de jarige Prins Claus, waarna hij stilstond bij het feit dat op 6 en 7 september 1944, 47 slachtoffers van het Englandspeel in Mauthausen gefusilleerd werden. Tot slot begroette hij de gasten, belangstellenden en de "eerstejaars" allen bij naam.

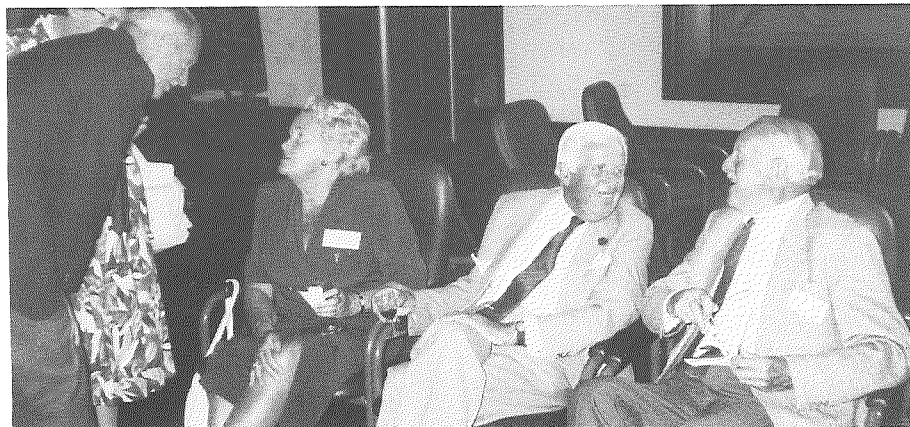
Om 14.00 uur volgde de afdaling naar de Kolommenzaal waar een voortreffelijke nasimaaltijd efficiënt geserveerd werd. De naam voor die zaal is overigens treffend: je kon door de kolommen de zaal nauwelijks meer zien. De voorzitter herdacht de Engelandvaarders die sinds de vorige reünie de gelederen helaas hebben moeten verlaten en las de telegrammen voor aan en van Koningin Beatrix en Prins Bernhard, welke laatste hoopte volgend jaar weer aanwezig te kunnen zijn.

Na de lunch konden belangstellenden, onder bekwame leiding, een zeer interessante rondgang door het complex van de KMA maken. Hier speelde zich immers een belangrijke historische gebeurtenis af toen Breda en zijn Kasteel – beiden daterend uit de 13e eeuw – door de "ondergrondse" en "illegale" werkers van 400 jaar geleden, met hun Turfschip, op de Spanjaarden heroverd werden. Niet alleen met de Geuzen, maar ook met de jongens van het Turfschip, valt enige overeenkomst met de Engelandvaarders niet te ontkennen.

Voor degenen, die niet met de rondleiding meeliefen, werd in de Grote Zaal de video-opname getoond van de bijeenkomst in de tuin van Paleis Soestdijk en het daaropvolgende defilé ter gelegenheid van de 80ste verjaardag van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard der Nederlanden.

Tot slot nog dit: een jonge man die in de eetzaal bediend had en wiens schoonouders in de oorlog omgekomen waren, bedankte een der bestuursleden voor hetgeen de Engelandvaarders voor hem en zijn generatie gedaan hebben, een dank die ik graag aan alle betrokkenen over wil brengen.

M.B.R.

Regio Noord

Naar ik vernam was de deelname aan onze halfjaarlijkse regionale bijeenkomst in Haren op 17 april j.l. minimaal te noemen. Van de toch al niet grote bezoekerskern hadden enkelen om verschillende redenen verstek moeten laten gaan, evenals een paar belangstellenden van buiten de regio. Door een onverwachte omzetting van een voorgenomen vakantie-reis naar Wales kon ikzelf evenmin aanwezig zijn. Teleurstellend voor allen, maar in het bijzonder voor de enkelen die zich wel moeite en tijd hadden getroost om elkaar weer eens te ontmoeten.

Met deze constatering is bij mij (wederom) de vraag gerezen of er bij de dun bevolkte en overigens wijd verspreide Engelandvaarders in deze regio nog steeds voldoende animo bestaat om deze 3-provinciën-bijeenkomst halfjaarlijks te continueren. Immers: primair is er in het najaar telkenmale de landelijke reünie en de belangstelling daarvoor is evident. Dat geldt ook voor de "noordelijkevaarders", ook al moeten zij voor die gelegenheid als regel verder reizen dan onze collega's elders in den lande. Nu zit het reizen ons allen van "oudsher" wel in de benen (want anders waren we geen EV-ers geworden), doch onze benen zijn inmiddels ook een dagje ouder geworden en dat zou dan een bezwaar kunnen vormen om jaarlijks een dergelijke tocht te ondernemen. Een bijeenkomst wat dichterbij huis zou dan in het voorjaar een compensatie kunnen vormen. In die gedachtengang zou een regionale bijeenkomst in het najaar m.i. dan ook kunnen komen te vervallen en mogelijk de belangstelling voor een voorjaarsbijeenkomst in deze regio ten goede kunnen komen. Kortom, ik stel voor om onze volgende Regio Noord-bijeenkomst in het najaar over te slaan en die volgend jaar medio april wederom in Haren te doen houden. Tenslotte houd ik mij gaarne aanbevolen om de mening van belangstellenden te vernemen omtrent een evt. andere opzet, plaats, tijdstip enz. van zo'n voorjaarsbijeenkomst in deze regio.

Coen Kleiverda
Steenhouwerskade 26
9718 DB Groningen
Tel. (050) 14 54 54

Regio zuid

De NAJAARSREÜNIE 1991 vindt plaats op **vrijdag 8 november a.s.** Vanaf 17.00 uur wordt u zoals gewoonlijk verwacht in **Motel Gilze-Rijen**. In verband met de tafelreservering gaarne een telefoontje aan een van de hierondergenoemde contactpersonen.

De VOORJAARSREÜNIE, die op 19 april j.l. werd gehouden, was weer bijzonder plezierig. 44 Engelandvaarders, vrienden en vriendinnen heel gezellig bijeen. Ook van buiten de regio en uit België waren zij gekomen en ook nu zijn deze weer van harte welkom.

Tot ziens in Gilze-Rijen.

Toine Lazeroms (04132) 6 48 85
Bram Grisnigt (01646) 1 34 15
Cor van Remmen (01650) 3 64 88

De zevende Engelandvaarders golfdag werd op 3 juni 1991 gespeeld op de baan van de vereniging "Golf Wouwse Plantage"; een prachtige baan, kort geleden uitgebreid tot achttien holes. Het weer zat niet erg mee; er stond een straffe koude noordwesten wind en met een zekere regelmaat kregen wij dikke regendruppels om de oren. De ontvangst in het gezellige clubhuis was er echter niet minder hartelijk om. Wim Esser, die voor ons het gebeuren op zijn club had geregeld en de heren Harbrich en Speeckaert, die met hun charmante echtgenotes namens de club met ons meespeelden, traden als gastheren op.

Er werd weer 2-ball-Stableford gespeeld; gehuld in truien, windjakken en regenbroeken. In de bossen viel het weer wel mee maar op de holes in het open veld woei men bijna uit de vorengenoemde kledingstukken. Er werden geen grootse maar wel bevredigende scores gehaald, waarbij de lokale kennis duidelijk een belangrijke rol speelde.

Het echtpaar Harbrich haalde, zowel bij de dames als bij de heren, de beste score: resp. 33 en 31 Stableford punten. Wim Esser won de Engelandvaarders wisselprijs voor de heren met eveneens 31 punten (hogere handicap) en mevrouw Vas Nunez won de wisselprijs voor de dames. Talrijke andere spelers werden eveneens beloond voor hun inspanningen, dankzij het royaal beschikbaar stellen van prijzen door de heren van der Brand, Arie van der Heyden, Wim Esser en Rob van Exter.

De dag werd besloten met een uitstekende gezamenlijke maaltijd in het clubhuis. Vervuld van dankbare gevoelens jegens de golfclub Wouwse Plantage keerden wij huiswaarts.

ENGELANDVAARDERS GOLFDAG 1992

De volgende Engelandvaarders-golfdag zal plaatshebben op de baan van de Rijswijkse Golfclub op maandag, 1 juni 1992.

Charles Bartelings heeft vriendelijk aangeboden ter plaatse de nodige afspraken en regelingen te maken.

Engelandvaarders, hun echtgenoten en partners, die willen deelnemen, wordt verzocht zich met vermelding van handicap op te geven bij:

K. Bottema

Reviuslaan 34

2343 JR Oegstgeest

Telefoon (071) 15 52 95

Naar aanleiding van de foto op pag. 25 van de SCHAKEL van oktober 1990 (Cossonay) schrijft EV Theo Wachtel ons dat **hij** het is die op de bovenste rij, staand, 7e van links, staat afgebeeld. Op diezelfde rij, 9e van links, een zekere **Kater**; op de middelste rij uiterst rechts **Bernd Bamberger**; onderste rij, voor-aanleunend, voorlaatste van links **Has Bamberger**.

Zo dat weten nu ook weer. Met onze dank aan Theo Wachtel.

E.V. H.J. Maas uit Oldenboorn verstrekt ons de volgende details van de foto van Zwedengangers op bladzijde 15 van de SCHAKEL van juli 1991.

1. **Gerard Ostendorf**, een Rotterdammer.
2. (naar ik meen) ene **Koopman(s)**; hij was de oudste van de groep en afkomstig uit Groningen.
3.; ik weet nog wel dat hij achter in de twintig was en als bediende had gevaren op de passagiersschepen van de toenmalige Holland-Amerika-lijn, ook afkomstig uit Rotterdam.
4. **Floris de Jong**; hij was de jongste van het stel, kwam uit Scheveningen, Zeezwaluwhof 12. Waarom ik mij dit zo specifiek herinner weet ik niet.
5. Onze Zweedse kokkin, **Greta (Gustavson)**, zij ging een (vruchtbare) verhouding aan met
6. **Herman Voet(s)**, een Amsterdamse Zeedijker, die vermoedelijk om die reden wel in Zweden zal zijn gebleven.
7. **Thijs Vos**, Rotterdammer, dekknecht op een havensleepboot aldaar.
8. Ben ikzelf; Amsterdammer, stuurmansleerling, ex-kweekschool voor de Zeevaart, 20 jaar oud.
9.; afkomstig uit de Bollenstreek.
10. **Frits Karmen of Kammen**, leerling scheepswerktuigkundige uit Haarlem.
11. **Jacob Asman** uit Farnsum bij Delfzijl.

De foto is genomen in de zomer van 1943 voor de houten barak in het bos bij Lundby/Fogdö, een dorp in midden Zweden, 150 km van de Botnische kust, in het stroomgebied van de Angerman Elf.

Ook H.J. Maas heel hartelijk dank voor zijn verhelderende bijdrage voor de "foto-herkenningsdienst".

FMB

Toen in juli 1991, in uw kwartaalblad "DE SCHAKEL", mijn oproep werd geplaatst, waar ik om gegevens verzocht over mijn zwager Kees Dekkers, kon ik nog niet vermoeden, wat een lawine op me af zou komen.

Enkele dagen na het verschijnen van uw blad werd ik al gebeld. Nu krijg ik nog steeds brieven van "all over the world".

En deze reactie, typeert zo treffend uw generatie, van de mentaliteit, die u in de oorlogsjaren dreef, om te doen, wat in uw ogen gedaan moest worden.

Klaarstaan voor uw Vaderland. Bereid zijn, om zelfs uw leven in de waagschaal te stellen voor uw medemensen, die in het bezette Nederland achtergebleven waren.

Deze opvatting is niet veranderd na al die jaren. U vond het vanzelfsprekend om onmiddellijk te reageren, na het bericht om gegevens over Kees Dekkers. Niemand wilde zelfs een vergoeding van de portokosten. Dat doe je toch gewoon!

Voor ons, jongeren was die WO II nog niet eens zó beroerd. Wisten wij veel, wat er zich in de gehele wereld afspeelde. Wat een helden het waren, die zich met ware doodsverachting, per boot, zelfs kano, per trein, of als amateur bergbeklimmers in de ijzige kou over de Pyreneeën trokken, om zich in Spanje veilig te stellen en vandaar uit weer uiteindelijk in Engeland arriveerden.

En daarom ook, heeft u gereageerd. Ik had het van tevoren kunnen weten. Zó is uw karakter, zó ook, is het door uw ouders bijgebracht. Klaarstaan, als je hulp nodig is, voor je vaderland en je naaste. Het waren dan ook dikwijls eenlingen, die later een landgenoot ontmoetten en ze haalden huzarenstukjes uit, die zijn weerga niet kenden.

Nu ikzelf ook alweer ouder ben, realiseer ik me terdege, hoe moedig u was. Dit is al in vele boeken en tijdschriften beschreven, maar als het per telefoon of brief rechtstreeks aan je verteld wordt, dan is het allemaal toch direkter, alsof je er zelf deel van uitmaakte. Smeuïge verhalen ook dikwijls.

Ik zal al die brieven van u bewaren voor mijn nazaten, want het zijn toch documenten van grote waarde geworden.

Het was mij even gegund, een kijkje achter de schermen te nemen van het leven van vele Engelandvaarders. Ik ben geroerd door uw eenvoud, door uw sympathieke brieven en telefoontjes, door uw spontaneïteit om mij te helpen.

De moeder van Kees Dekkers hoopt deze maand 95 jaar te worden. Zij verloor in twee jaar twee kinderen en twee kleinkinderen. Ze was verrast, door de vele reacties, die ik mocht ontvangen en dat haar zoon Kees Dekkers, nog niet vergeten was, ook niet na bijna vijftig jaar.

Hulde en vooral dank aan u allen, die zo vriendelijk waren, om mij weer een stapje dichterbij te brengen, om het leven van Kees Dekkers, dat zo veel belovend was, tot één geheel aaneen te smeden.

Nogmaals, hartelijk, hartelijk dank aan u allen, die een helpende hand, vrijblijvend naar mij uitgestoken hebben en moge het u en de uwen gegeven zijn, nog lang een goede gezondheid te mogen genieten. Want dat heeft u toch terdege verdiend.

Uw,

P.H. Roebroeks
Bovendonk 158
4707 ZW Roosendaal

Er zijn ook nog Engelandvaarders onder ons die niet de platgetreden geitepaden over de Pyreneeën of de "ferry-diensten" naar Zweden gebruikt hebben.

Officiëren van de Nederlandse Strijdmacht die in Stanislau, in de Oekraïne, waren opgesloten, hadden zo hun eigen manier om uiteindelijk de vrijheid in Engeland te bereiken.

Ze moesten uiteraard eerst nog ontsnappen uit die kampen. Dat lukte niet altijd maar toch is een respectabel aantal hunner er in geslaagd om wél met succes pogingen te ondernemen. Vele omwegen en kronkelpaden leidden uiteindelijk tot een goed resultaat van hun pogingen.

Engelandvaarder **E.J.C. van Hootegem** was een van hen.

Na aankomst in Londen werd hem door de Nederlandse Minister van Oorlog gevraagd om over zijn belevenissen een rapport op te stellen. Hij behield zelf een kopie daarvan. En omdat er nogal wat, voor die tijd "classified items" in voorkwamen, kon dit rapport toen, maar ook veel later, niet gepubliceerd worden. Nu is het wél zover, en Van Hootegem zond ons een kopie voor ons archief.

Het verhaal dat wij onder ogen kregen, was tot en met de details, zo interessant en boeiend, dat pogingen om het in te korten ter publicatie in de SCHAKEL, herhaalde malen mislukten. Toch wilden wij ook u de inhoud niet onthouden. Uiteindelijk besloten wij om het rapport in extenso en letterlijk over te nemen. Uiteraard met volledige toestemming van de samensteller. Dit heeft als consequentie en dit bij zeer hoge uitzondering, dat we er voor dit nummer van de SCHAKEL en voor enkele volgende nummers, een vervolghet verhaal van moesten maken.

FMB

EEN HELE GROTE OMWEG (1)

Tegen midden januari 1944 werden de krijgsgevangenen officieren van Kamp Stanislau overgebracht naar Neu Brandenburg in Duitsland; de Russen kwamen te dicht in de buurt. Deze verplaatsing geschiedde in drie groepen en ondergetekende, 1e Luitenant der Jagers E.J.C. van Hootegem, was ingedeeld in de tweede groep en ontkwam, als leider van een ontsnappingspoging, tijdens het transport door in de buurt van Halicz, ongeveer 25 km ten westen

van Stanislau, uit de veewagon te breken en van de rijdende trein te springen. In mijn gezelschap waren: de 1e Luitenant der Infanterie H.J. Lieneman, de 2e Luitenant der Infanterie C. Harteveld, de 2e Luitenant der Infanterie J.W. Eggink, de 2e Luitenant der Artillerie P.J. de Ruyter en de 2e Luitenant van het KNIL (Koninklijk Nederlands Indies Leger) G.W. Boxman.

De laatste kwam bij het springen zeer ongelukkig op zijn hoofd terecht en bleef op de bevroren sloot langs de spoorweg liggen. Er zijn pogingen aangewend om hem te zoeken maar die hadden geen resultaat. Kort na zijn sprong was de trein over de brug over een brede rivier gereden en die werd uiteraard door de Duitsers bewaakt. Ook van Luitenant Eggink, die als laatste van de bumpers sprong, is niets meer vernomen. Beide officieren heb ik na aankomst in Engeland als vermist opgegeven.

Geholpen door Oekraïense partisanen van de UPA, waarmee de dag na ontsnapping contact is gemaakt werd, in nachtmarsen per slede en later in de eigenlijke bergen te voet, de afstand naar de Hongaarse grens afgelegd, welke grens op de hoogste rug van de Karpathen lag destijds en die op 27 januari werd bereikt. Intussen waren nog vier officieren en twee cadetten door de UPA opgevangen; dat waren: de 2e Luitenant der Grenadiers J.A. Baron Bentinck, de 2e Luitenant der Grenadiers G.C. Bijl de Vroe, de 2e Luitenant der Infanterie L.A.D. Kranenburg, de 2e Luitenant der Artillerie F. Brackel, de Cadet-Vaandrig vlieger S. van der Pol en de Cadet-Vaandrig vlieger J. Singor.

Ongeveer zeven dagen voor de grensoverschrijding waren wij met z'n tieneen bijeen en zijn dat tot dat moment gebleven. Daarna verviel de steun van de partisanen, die zich om politieke redenen niet over de Hongaarse grens wilden begeven en zijn wij, om minder op te vallen, in groepjes van twee doorgedaan. Op ongeveer 10 km binnen Hongarije echter zijn wij stuk voor stuk door militaire bergpatrouilles opgevangen en verzameld in het grensplaatsje Tórónyi, waar de eerste behandeling zeer goed was.

De volgende morgen werd te voet een afstand van ongeveer 25 km afgelegd onder gewapend geleide van een onderofficier en enkele manschappen die zich, evenals de ons later te paard tegemoet komende 2e Luitenant, zeer onhebbelijk gedroegen. In het grensplaatsje Ökörmezső, het einddoel van deze tocht, werden we in een strafcel bij de wachtcommandant (zonder verwarming) gezet en de behandeling was daar beneden elk peil. Als oudste heb ik, aan de hand van de Conventie van Genève geprotesteerd, maar daarom werd ik door de dienstdoende kapitein (het was zondag) alleen maar uitgelachen. Ik heb toen een telegram voor de Zweedse Gezant in Hongarije opgesteld en geëist dat dit zou worden verzonden (dit land behartigde ook in

Hongarijen onze belangen). Later, in Budapest, is mij gebleken dat dit telegram nooit is aangekomen en dus zo goed als zeker nooit is verzonden.

Op 29 januari gingen we op de trein, via Budapest naar een Frans interneringskamp aan het Balatonmeer (Balaton Boglar), waar we in de daar bestaande Franse interneringsorganisatie werden geïntegreerd. Nederland was, evenals Frankrijk en nog enkele geallieerde mogendheden niet met Hongarije in oorlog, slechts waren de diplomatieke betrekkingen verbroken en de interneringsbepalingen waren buitengewoon soepel. Als een geïnterneerde kon aantonen, dat hij ergens in Hongarije een betrekking had, was hij volkomen vrij in zijn bewegingen. Officieel moest hij zich dan periodiek bij de een of andere officiële instantie melden, maar daar werd vlot mee de hand gelicht, omdat er veel te veel geïnterneerden waren en verder was vrijwel elke instantie, voor zover die al niet geallieerd gezind was, om te kopen.

Voor ons gold als zodanig de Kolonel Utassi, de Commandant van de Internerings- en Krijgsgevangenkampen, die vóór de oorlog Militair Attaché in Engeland was en keihard pro-geallieerd, zelfs nam hij in zijn functie deel aan het verzet tegen de Duitsers, zoals dat enige tijd later in Hongarije door ons werd georganiseerd.

Tien dagen na aankomst in Boglar ben ik met Bentinck naar Budapest gegaan om daar contacten te leggen met de nogal uitgebreide Hollandse kolonie en dat gebeurde in eerste instantie met de heer Lolke Smit, Directeur-Generaal voor Philips op de Balkan, daarna met anderen. Wij werden volledig in de kleren gestoken, van het nodige geld voorzien en wat het voornaamste was, van een soort van pseudobetrekking bij Hollanders en bevriende Hongaren. Het laatste met toestemming van Utassi, met wie Smit een rechtstreekse verbinding had. Persoonlijk werd ik employé bij de Boon Chocoladefabriek waar ik in feite nooit heb gewerkt, maar ik me uit veiligheidsoverwegingen ten aanzien van personeel af en toe liet zien. Ik was daar uiteraard ook in betaling en "stond rechtstreeks" onder leiding van de Nederlandse onderdirecteur Jan Scheltema.

Eenmaal voor vast in Budapest heb ik contact gemaakt met de uit Stanislau ontsnapte 2e Luitenant van de Genie KNIL W.A. Pückel en de eveneens eerder dan wij ontsnapte 2e Luitenant der Infanterie KNIL G.H.M. van der Waals (thans vermist). Beiden waren op dat moment bezig door te reizen naar Joegoslavië om zich bij eigen strijdkrachten te kunnen aansluiten.

Als oudste van de Nederlandse officieren ben ik begin maart door Smit in kennis gebracht met Colonel Howey, een Zuid-Afrikaan waarvan men mij zei, dat hij uit Italiaanse krijgsgevangenschap was ontvlucht en in Budapest was ondergedoken. Hij had verbinding met de Britse regering middels een radio-

contact tussen Budapest en Ankara, waarover Smit in zijn functie bij Philips kon beschikken. De werkzaamheden van het duo Smit/Howey stonden in verband met een mogelijke geallieerde landing op de Balkan, die tenslotte toch niet is doorgegaan omdat Stalin er zich in Jalta tegen heeft verzet. Zij vroegen mij de Nederlandse officieren te bewegen voorlopig in Hongarije te blijven omdat belangrijke ontwikkelingen op til zouden zijn en omdat Nederland bij drommen Hongaren nog altijd een uitstekende naam had in verband met het opvangen van Hongaarse kinderen na de Eerste Wereldoorlog; velen spraken nog zeer goed Nederlands en waren die hulp niet vergeten.

Allen gingen hiermee accoord en Pückel en Van der Waals, die op het punt stonden een poging via Joegoslavië te wagen, hebben die plannen herzien. Besloten werd dat onze gehele groep, gecoördineerd in geallieerde zaken zou samenwerken onder leiding van Howey en Smit, waarbij vooral aandacht zou worden besteed aan het stimuleren op elk niveau van het verzet tegen de vijand. De feitelijke organisatie en werkverdeling lag in mijn handen en ik heb in eerste aanleg Brackel, die tevens intussen verbinding had met een Britse, Miss Evelyn Gore Symes, belast met het onderhouden van voeling met kleine groepen Hongaren, Serven en Polen, die ons daarbij van nut zouden kunnen zijn en waarmee wij contact hadden gemaakt via onze Hollandse en intussen opgedane Hongaarse relaties. Miss Gore Symes was toen de oorlog uitbrak in Budapest met vakantie en werd oogluikend door de Hongaarse autoriteiten geduld.

Brackel bracht vrijwel elke dag bij mij rapport uit en Howey en Smit werden periodiek op de hoogte gehouden van de gang der zaken. Na verloop van tijd werden de contacten naar buiten meer gedecentraliseerd en deed vrijwel iedereen er aan mee, vooral ook omdat de toestand binnen Hongarije zelf er niet eenvoudiger op werd. In het vervolg van dit rapport zal ik ook niet meer de chronologische gang van zaken kunnen volgen omdat de ontwikkelingen vaak door elkaar heen gingen lopen voor wat de tijd betreft.

Op 19 maart namelijk, na de min of meer op kidnapping gelijkende eliminatie van het Hongaarse staatshoofd Admiraal Horthy door Hitler, beleefde Hongarije een tijd van steeds toenemende onzekerheid, verwarring en onveiligheid. Het rechtstreekse gevolg van de steeds absoluter wordende Duitse bezetting was, dat we allen moesten onderduiken omdat niemand kon zeggen in hoeverre de tot dan toe zeer welwillende houding van de Hongaarse autoriteiten, laag en hoog, zou veranderen. De enige voeling die de eerstvolgende dagen werd onderhouden was die met de Zweedse Ambassade en met enkele officieren van de Franse Vichy Legatie, waar nog slechts het hoofd, Kolonel Hallier (en dan ook niet geheel van harte) Vichy-man was en de rest van het

personeel bestond uit Duitse krijgsgevangenschap ontvluchte militairen. Onze rechtstreekse vertrouwensmannen aldaar waren Kapitein Roos en Luitenant Léon Wahl, beiden Elzasser en de Luitenants Pouper en Delesnurriens.

Tot 19 maart had ik onderdak bij een Hongaars geoloog, Dr. Szalai Tibor, maar toen verhuisde ik naar de familie Kloosterhuis van de zaadhandel Van Waveren, De Bres en Kloosterhuis, die in de zuidwestelijke buitenwijken van Buda woonde (Tömörkeny utca 3).

Weldra bleek dat de anti-Duitse instelling van de meeste Hongaarse autoriteiten door de inval was toegenomen en ook op anderen oversloeg; de Hongaar is in wezen zeer nationalistisch ingesteld. Ik ben bij Kloosterhuis blijven wonen, grotendeels uit veiligheidsoverwegingen; de woning lag vrij geïsoleerd en de burens waren zonder meer pro-geallieerde Hongaren, die tenslotte ook volledig met ons hebben samengewerkt, ook toen dit bijzonder gevaarlijk bleek te worden, dus naarmate de invloed van de Pijlkruisers (de Hongaarse NSB) snel toenam.

Op 22 maart heb ik het contact met Howey weer tot stand gebracht, die inmiddels was ondergedoken bij een Hollandse, mevrouw Harff-Koen, die met haar dochter eveneens aan de rand van Buda woonde. Bij onze eerste samenkomst, waarbij ook Brackel aanwezig was, ontmoette ik een Pool van ongeveer zestig jaar van kennelijk uitnemende afkomst, wiens naam we nooit hebben gehoord, maar die door ons werd aangeduid als "de oude man". Deze stond in verbinding met een ondergrondse beweging in Polen en voorzag ons bij herhaling van dollars voor omkoopdoeleinden en voor de aankoop van eenvoudige wapens en springmiddelen. Zowel hij als Howey was op dat moment geïnteresseerd in een weg naar Tito (dat is zeer tijdelijk geweest) en het verzoek aan ons om niet verder te trekken werd dan ook ingetrokken. Smit was in die dagen op dienstreis naar Roemenië, doch is vrij snel daarvan teruggekeerd.

Onderling zijn van dat ogenblik af ook meer de militaire verhoudingen in acht genomen. Wij zagen Howey nu als onze commandant en niet meer als iemand, die alleen maar met verzoeken kon komen. Zijn persoonlijkheid heeft hierbij een grote rol gespeeld; hij had een typisch Britse instelling maar evenzeer gevoel voor inspraak van onze zijde, bij elke belangrijke beslissing werd er eerst gepraat want de zaken waren nooit "acuut". Als dat wel het geval was, was de zaak al uitgevoerd voordat hij erover was ingelicht. Hij liet ook bij herhaling merken, dat hij bijzonder goed wist, dat hij in feite van onze goodwill afhankelijk was. Hij sprak alleen zijn eigen taal.

Bij bovengenoemd treffen kreeg ik de opdracht uit te zien naar adressen om een meer rechtstreeks radiocontact met Londen tot stand te brengen en om

een lijst samen te stellen van de voor de oorlogsvoering belangrijke objecten in Hongarije, zoals olie-opslagplaatsen, raffinaderijen en fabrieken. Howey kwam ook nog met een plan voor het organiseren van gewapend verzet onder Hongaren, maar de "oude man" achtte dit op dat moment zeker niet opportuun en de volgende maanden hebben hem daarin gelijk gegeven. Slechts kleine groepen zijn tenslotte tot actief verzet overgegaan; meestal kwamen de Hongaren niet verder dan een overigens zeer waardevolle medewerking en hulpverlening en enige sabotage.

Ik heb mij persoonlijk belast met het zoeken naar uitzendmogelijkheden en daarbij was het zaak de mensen, die ik op het oog had eerst zorgvuldig te observeren en inlichtingen over hen in te winnen. In eerste instantie heb ik drie adressen doorgegeven, het waren die van De Roode van Philips, J. Scheltema van Boon en Luitenant Wahl van de Fransen. Het was de bedoeling niet meer dan eenmaal per week en dan kortstondig uit te zenden. Na inspectie van een intussen gedropte wireless operator, Clement, bleken de eerste twee adressen ongeschikt te zijn; bij de Fransman is bij herhaling uitgezonden totdat ook andere mogelijkheden waren ontdekt. Door toedoen van De Roode is het radio-apparaat, dat tweemaal defect geraakte, bij Philips hersteld. Scheltema is op andere manieren actief bij onze werkzaamheden ingeschakeld.

Brackel is belast met het verder zoeken naar een doorreisweg naar Joegoslavië. Verder zou hij zorgen voor de lijst van oorlogsdoelen en bij dit laatste hebben de vooraanstaande leden van de Hollandse kolonie zeer belangrijke diensten bewezen, in het bijzonder de Directeur van Shell, Ir. Madlener.

Intussen waren wij, ongeveer eind maart, door Evelyn Gore Symes, in verbinding gebracht met een drietal uit Duitse krijgsgevangenschap ontvluchte Britten, die op een landgoed van Graaf Andrassy aan de Joegoslavische grens als geïnterneerden te werk waren gesteld. Ze waren door Howey ingeschakeld voor het opvangen van een parachutistenlanding ter plaatse, die aan een eventuele geallieerde invasie op de Balkan vooraf zou gaan, maar waren er na 19 maart niet veilig meer, omdat ook bepaalde Hongaarse autoriteiten bij de plannen waren ingeschakeld en men moest afwachten of die hun houding zouden wijzigen. Ze hadden opdracht in een dergelijk geval naar Budapest te komen om zich bij Howey te melden middels diens vertrouwensman Ds. Szent Ivanyi. Aan ons was al lang daarvoor het verzoek gedaan hen voor 100% te helpen en ze waren daardoor in feite "for the time being" onder mijn bevel gesteld. Het waren Roy Natusch een korporaal van de Genie van de New Zealand Forces, die om utiliteitsredenen tot kapitein was gebombardeerd

(meer kans op goede contacten met Hongaren, i.c. Andrassy) wat door Howey was goedgekeurd; Gordon (Reginald) Barratt (alias Tim Gordon, kortaf Tim) RAF Warrant Officier en de korporaal van het Palestine Battalion Tibor Weinstein (alias Tom), een jood wiens ouders voor de oorlog van Hongarije naar Palestina waren getrokken.

Bij hun aankomst in Budapest hebben wij ze voorzien van onderduikadressen, valse papieren en wat meer nodig was om ook in de stad rond te kunnen lopen zonder aanhoudend iets te moeten vragen (Natusch en Barrat spraken alleen Engels). Die papieren werden in die tijd nog gemaakt door Pücker en Bijl de Vroe (incidenteel ook door Bentinck). In verband met het feit, dat Natusch langzamerhand te bekend was geworden en door de Gestapo werd gezocht, werd besloten dat hij zo snel mogelijk over de grens met Joegoslavië zou worden gedirigeerd en heb ik hem voorzien van een copie van mijn eigen bescheiden, inclusief een authentiek Nederlands paspoort, waarvan ik enkele blanco exemplaren had losgekregen middels een contact bij de Zweedse Ambassade. Natusch is, samen met Brackel en Singor eind april ten huize van De Bres gearresteerd door de Hongaarse recherche. Zij zijn overgegeven aan Duitse autoriteiten die in hun maag zaten in verband met het feit, dat zij een Hollands officier hadden gearresteerd, die er geen woord Hollands uit kon brengen, maar de fout maakten hun drie arrestanten in één cel te zetten die door Hongaren werd bewaakt. Men heeft toen een erg ingewikkeld verhaal in elkaar geschroefd dat er op neer kwam dat Natusch in het Verre Oosten buiten Nederlandse invloedssfeer was opgevoed en aan het begin van de oorlog om bepaalde redenen in Nederlandse dienst was geroepen. Dit toch wel zeer onwaarschijnlijke verhaal werd geloofd nadat Utassi had bevestigd dat hier inderdaad van een Nederlands geïnterneerd officier sprake was. Natusch is toen onder mijn naam naar Neu Brandenburg gebracht, waar het ongeveer twee weken heeft geduurd voordat het kampcommando er achter kwam dat hij helemaal geen Nederlands officier was.

De oorzaak of aanleiding van de overval ten huize De Bres is nooit vastgesteld.

Het gevolg was evenwel, dat de rest van onze groep weer acuut moest onderduiken, maar we hadden allemaal een schaduwadres. Het incident was door de heer Arnold van het opgeheven Consulaat zeer snel via andere leden van de kolonie doorgegeven.

Eind maart ontving ik, ook van Poolse zijde, bericht, dat de Hongaren in hun krijgsgevangenkamp in Zugliget tevens een zestal Britten vasthielden. Ik had in dat kamp doorlopend toegang omdat Utassi er zijn bureau had en omdat ik hem officieel elke maand moest melden dat al mijn officieren nog in

Hongarije waren, van welke plicht hij mij overigens na de eerste melding had ontslagen, maar dan officieus. Ik ontwierp samen met Brackel een plan om hen uit het kamp te halen, na eerst hun onderkomen te hebben geregeld bij Hongaarse medewerkers. De bedoeling was de groep in zijn geheel daarna zo snel mogelijk over de Joegoslavische grens te brengen via contacten die Tim en Tom op het landgoed van Andrassy tot stand hadden weten te brengen. Ik ben met Brackel tweemaal in het kamp geweest, waarbij we telkens een paar koffers met burgerkleding, voedsel, rookwaren, Hongaars geld en tram-muntjes wisten binnen te brengen door omkoping van bewakers. Toen Bäckel echter voor de derde keer naar Zugliget ging was het kamp op last van de Duitsers naar elders verplaatst, maar daaruit is het gezelschap enkele maanden later toch weg gekomen. Zij meldden zich toen bij mevrouw Harff, wier adres wij hun met enkele andere hadden gegeven. Ik kom hierop verder in dit rapport nog terug.

Intussen waren Tim, Tom en een andere Brit op weg naar Joegoslavië op het laatste ogenblik in de val gelopen, vermoedelijk door verraad van hun gids. Zij wisten echter opnieuw te ontkomen en we zagen ze drie maanden later weer in Budapest terug.

Ik heb het contact met Howey ongeveer drie maanden onderhouden en dat toen overgegeven aan Van der Waals. Later heb ik er hem middels deze van kunnen overtuigen dat een langer verblijf bij mevrouw Harff hem en deze onnodig in gevaar bracht; ook de "oude man" drong op zijn verhuizing aan omdat in de buurt een aantal Polen waren gearresteerd door de Gestapo en ter plaatse waren doodgeschoten. Ook dreigde meer en meer Duitse of Hongaarse inkwartiering. Even later is hij van adres veranderd en bij Hongaren ondergebracht. Weer een paar weken later moest ik zelf naar Balaton-Aliga in verband met groeiende contactmogelijkheden in de richting van Joegoslavië op een geheel andere plaats dan de vorige. Van der Waals heeft toen ook het contact met de "oude man" overgenomen.

(wordt vervolgd)

Hoe langer hoe meer reisverslagen, dagboeken en verhalen over ervaringen onderweg van "hier naar ginder", dwarrelen de laatste tijd op het redactie-bureau neer. Engelandvaarders, langzamerhand wat ouder geworden, vinden het, niet zonder reden, van belang dat al die ervaringen terecht komen in ons archief en soms worden gepubliceerd in de SCHAKEL.

Het is ondoenlijk, met uitzondering van een heel enkel geval, de veelal zeer lange verhalen, compleet in de SCHAKEL op te nemen.

In veel van die lezenswaardige verslagen wordt aandacht besteed aan eten en drinken of andere geneugten des levens onderweg.

Een collage van een aantal anecdotische ervaringen is het resultaat van het doorlezen van al die verhalen.

....."Bedankt heer Klaver voor jouw verhaal in de vorige SCHAKEL..... In het Maison d'arrêt in **Besancon** zorgde mijn begeleider ervoor dat ik direct te eten kreeg en stapte met mij de keuken binnen, waar vijf grote ketels stonden. Ik dacht hier wordt de was gedaan; want een dikke laag schuim bedekte de 'soep'. Mijn gamel werd gevuld met vocht dat twee eetlepels blauwe linzen bevatte. De blauwe nattigheid was niet te zuipen..... Maar toen gebeurde een wonder.

's Avonds werd in die cel een mand met heerlijk eten gebracht, inclusief wijn, verzorgd door een restaurant en betaald door onze Franse celgenoten (zwart-handelaren). Zij deelden alles met mij. Zo ook de volgende dagen. Vis, vlees, kip, konijn en nog desserts toe".....

Cor van Remmen - Roosendaal

ZWEDEN Kamp Prinses Margriet

....."Kerstmis 1943 konden we een gezamenlijk kerstfeest met alle Nederlandse vluchtelingen meemaken in **Falun**. Het was door het Consulaat georganiseerd. Er was een feestmaal waaraan ook de Gezant deelnam. Hij had zich heel democratisch tussen de eters aan een tafel gezet. Het was een rol die hem niet bijster lag. Toen hij na het eten, tijdens de daaropvolgende liedjes zingen-activiteit, daar meende op te moeten inhaken met de suggestie om het lied 'daar bij die molen' aan te heffen, maanden zijn burens tot stilte, omdat de Gezant daar-bij-die-molen wilde zingen. Inderdaad stokte de conversatie in

afwachting van dit gebeuren, maar de goede man bleek niet in staat om een dergelijk initiatief persoonlijk ten uitvoer te brengen".....

H.J. Haas - Oldenboorn

SARAGOSSA

....."Nu verder, om 11 uur komt een persoon in de cel die zich voorstelt als de Duitse Consul. Hij was geroepen door de commandant, omdat er twee Duitsers in zijn cel zaten zonder papieren.

Jan Kuenen zei direct nee we hebben gezegd dat we Duits spreken maar we zijn Hollanders. Toen vroeg hij waarom zijn jullie hier, toen zei ik, we studeren in Holland maar onze ouders wonen in Aruba West Indië, dus proberen we daarheen te gaan.

Hij zei toen dat spijt me maar daar kan ik niets aan doen, dat is het werk voor de Hollandse Consul.

Daarna vroeg hij hebben jullie honger, want hier is het de gewoonte dat de familie voor het eten moet zorgen.

Jan antwoordt: "Ja, we zijn al twee dagen zonder eten".

Zo dachten we dat misschien hij de politie zou vragen om ons een broodje te bezorgen. Maar het werd al 12 uur en nog niets van dat alles, zo we noemden hem alreeds nog een rot mof.

Tot onze verbazing gaat de deur open en komt een kelner in wit binnen met twee bladen, ieder met een fles vino, soep, vlees en groenten en een banaan. Met de honger die we hadden was er nooit een betere maaltijd in ons leven dan deze, dus met deze maaltijd hebben we zijn titel veranderd in een **HEEL GOEDE ROT MOF**.....

C. van der Poel - Caracas

Het lange en amusante reisverslag van **Frans van Beveren** met een groep bestaande uit Jan Fennema, Hans Fanoy, Charles Lalieu, "Pik" Krol en "Sam" Le Poole, getuigt van veel aandacht voor de inwendige mens en de cultuur. Met name het verblijf in Spanje vanaf 10 november 1942 tot 5 december 1942, bevat vele culinaire aantekeningen. Wij doen hieruit enige grepen.

BARCELONA

....."Met de tram voor 25 Cts naar ons hotel Navarra op de Ramblas del Cataluña. Krijgen het enorme bedrag van 50 Peseta's van een vaardige vertegenwoordiger van het Consulaat. Hebben ons avondeten ten 21.30 in het hotel, een Spaanse versie van soep-bloemkool en vlees. Ook wijn aan tafel (dachten we). Ik mors wat op het tafellaken, geen vlek te bekennen. Gaan vroeg naar kooi".....

....."Zoals afgesproken ten 12.00 naar ons ontmoetingspunt, hotel Victoria. Charles trakteert op een combinacion, koppig. Met twee gidsen (meisjes) gaan we de stad in. Met de funiculair naar Montjuich, prachtig panorama. Drinken er Jerez met Isabella en Carmen en doen ons tegoed aan ham en gekruide worst. De totale uitspatting voor ons zeven komt op 100 Peseta's, inclusief een vorstelijke fooi. Zijn ten 16.00 weer terug in hotel Navarra, maar vinden de hond in de pot. Na enig aandringen komt er toch nog een heerlijke maaltijd op tafel, bestaande uit bonen, omelet en kip".....

....."Komen in Victoria aan, wanneer de anderen op het punt staan uitgebreid te dineren. We stillen onze, nog hongerige magen met het dessert, uitstekende taart. Even later brengt mevrouw Schroeder ons een bezoek en geeft ons twee enorme pakketten met brood en beleg, dikke plakken roastbeef, kaas e.d. Bovendien zitten er ook nog 2 sloffen Players in, vijgen, sinaasappelen, wijn, amandelen en nog meer lekkernijen.

Naar het hoofdstation in de auto van het hotel, die op een gevangeniswagen lijkt, compleet met tralies. Nemen plaats in de besproken coupé, waarin nog 3 electriciëns van de spoorwegen meereizen. Er is meteen een spontaan contact. De electriciëns vinden het nodig ons Spaans te perfectioneren, maar leggen de klemtoon op seksueel gebied met uitdrukkingen als "correr la polvora" etc. Een uitdrukking "poco dinero-poco sermon-muchas pesetas-mucha trabajo" kan ik niet helemaal thuisbrengen. Geeft niet, we hebben op onze manier plezier. We leren ook omgaan met een varkensleren wijnzak, die van mond tot mond gaat. Hij is snel leeg, maar geen nood. Charles en Pik zorgen respectievelijk voor nog een fles. De pakketten van mevrouw Schroeder worden aangebroken en eerlijk verdeeld".....

MADRID

....."We laten ons eerst brengen naar hotel San Remo, waar we voor 25 Peseta's de beschikking krijgen over een kamer om ons op te knappen en waar Pik en ik een hazeslaapje gaan maken, om onze verloren nachtrust in te halen. De rest gaat naar hotel Palast, waar we de heer Schroeder opzoeken om de Barcelona-ervaringen over te brengen. Jan en Sam gaan via San Remo op zoek naar het Consulaat, dat ze niet kunnen vinden. Charles en de heer Schroeder ontmoeten ons in San Remo ten 16.30. We vinden Schroeder "sympatico", hij moet echter terug naar Barcelona, maar heeft gezorgd voor een goede gids, een vriend van hem. Beveelt ons het hotel Astoria aan, waarop we onmiddellijk vertrekken en ons aldaar laten inschrijven. We krijgen er kamers met toilet en bad. Eindelijk gerechtigheid, met de Nederlandse vertegenwoordigers komen we ook wel klaar. We drinken er enige vermouthe-gins op de goede afloop en Hans komt weer tersprake. We **moeten** door, hoe ellendig het ook is, we kunnen niet wachten. Besproken wordt of het niet raadzaam is om in Cadiz op de boot te stappen. Jan en ik prefereren een eenvoudig avondeten in San Remo, soep, vis en tortilla. Daarna sluiten we ons weer aan bij de anderen, omdat een sight-seeing trip is georganiseerd door Schroeder's vriend. We treffen ze aan, nadat ze een voortreffelijk diner achterover hadden geslagen met gebakken oesters, kreeft en andere lekkernijen".....

....."Schroeder's Spaanse vriend meldt zich ten 10.20. Madrid heeft een landklimaat heb ik geleerd, maar nu valt er toch een Hollands miezerig regentje! De gids brengt ons naar een chique danstent "Italica", waar we voor entree 15 Peseta's per persoon betalen. In een geanimeerd gesprek met ons reisleader horen we, dat hij een zoon van een Admiraal is. Een broer van hem is tijdens een gevecht met de "Balears" ondergegaan. Een neef van hem is onderzeeboot-commandant in Cadiz en we krijgen van hem een introductie. Madrid begint om 02.00 pas levendig te worden, nadat men ontbeten (!) heeft! Gewerkt wordt er weinig en de tijd vnl. in cafés doorgebracht. Om 16.00 uur wordt normaal middag gegeten. Hiermee is het begrip "madrugar" vastgelegd. In de winter speelt de kachel een grote rol. De band in "Italica" is bijzonder op dreef en heeft een goed ritme. De stemming zit er goed in. Er loopt een schoenpoetser rond in generaal's-uniform, die voor wat schamele Peseta's de schoenen poetst van Charles en Sam. Ik kan het niet over mijn hart verkrijgen om deze martiale figuur aan mijn voeten te laten neerzigen. Vooral Charles is op dreef. Hij danst de Rumba als een kievit met zwempoten. Ook de show van lenige danseresjes op rolschaatsen is eerste klas. De rum-soda, die we drinken

is koppig. Onze Spaanse vriend kan er niet tegen en kan nauwelijks de trap meer op, die ons om half 2 naar buiten brengt”.....

.....”Met zijn vijven naar het Palast Hotel. Ik verwonder mij over de rijkdom, die hier in dit arme land getoond wordt. Dancing, bar, lopers als Perzische tapijten, salons waar men in een auto rond zou kunnen rijden. We banjeren wat rond op de brede paseo del Prado en op de Calle de Antocha. Loofrijke pleinen, enorm postkantoor en Banco de España, annex de Jardin Botanico. Komen voorbij 2 kerken, de Santa Isabel en San Sebastian, waarvan bij de eerste alleen nog muren en van de tweede wat stenen overeind staan. Tussen 2 en 3 uur geluncht (aan de vroege kant voor de Spanjaarden). Laten we ons de Tripa (koeienmaag) niet aansmeren, maar nemen we de veilige weg, beefsteak. Op aandringen van de maître d’hotel proeven we wat, valt om de drommel niet mee. Hij voorspelt echter, dat we nu binnen een week hartstochtelijke tripa-supporters zullen zijn”.....

.....”Na het (late) ontbijt gaan we op de artistieke toer en bezichtigen het museum El Prado. Er is veel te zien, er hangen de beroemde schilderijen van El Bosco (Jeroen Bosch? – gejat?), een pracht triptiek, Jardin de las Delicias, etc. Ook schilderijen van Rafael, Sandro Botticelli, Tintoretto, El Greco, Velasques (overgave van Breda), van Dijck, Rubens, Rombout, Jordaans, Brueghel, Goya ... Wat een rijkdom, ongetwijfeld is een en ander geroofd tijdens de 80-jarige oorlog en later. Om 14.00 verzadigd, kunnen niets meer opnemen.

Charles en Pik verlaten ons eerder. Buiten gekomen verloten we onze enige 2 sigaretten, waarbij ik het haasje ben. Terug naar het hotel.

Jan en ik gaan naar de Pasa Poga. Ben onder de indruk van al het marmer en kristal, niet gedanst. Een negerband speelt Duke Ellington, er zijn zowaar spelers van hemzelf bij. Houden ons aan de betrekkelijk goedkope rum en soda. Terug in ons hotel nemen we nog een combinacion. Charles, Pik en Sam verschijnen een uur later, we zetten de borrel voort. Hierna scheiden onze wegen, Jan en Pik gaan naar Italica, Charles gaat alleen op stap, Sam en ik houden het voor gezien en zoeken onze kooi op....

BILBAO

....Terug naar het station, al pindakauwend, gekocht in een armetierig tentje voor 10 Peseta’s een kg. Zoeken het havenkwartier en de oude stad op. Niet

interessant. Slaan een paar olieflappen naar binnen voor 1 Peseta. Terug naar het hotel, waarna Charles en ik naar de bios. Entree niet hoog, maar de film dan ook zonder inhoud. Pik gaat met een dame uit, die prompt ”Lispel” wordt gedoopt. Gaan nog maar eens kijken bij de Lion d’Or, waar we Jan en Sam aantreffen. Zij zijn aan de Rioja, Charles neemt een ingewikkeld drankje met brandende rum erboven. Kan er het nut niet van inzien. Leuk, maar zonde van de rum. Neem zelf koffie en gebak voor 61/2 Peseta’s. Charles gaat met zijn glas spelen, bij gebrek aan beter, waardoor het pardoës springt en onmiddellijk een nieuw glas wordt aangerukt. Onder het genot van Diana stinkstokken halen Sam en Charles oude Limburgse herinneringen op. Het is laat geworden, dus zoeken we onze tampat maar weer op.....

.....Terug in het hotel wordt de laatste reserve van mijn voedselvoorraad onder elkaar verdeeld in de kamer van Charles. Hij bestelt er druiven, mandarijnen en wijn bij en wordt het met mijn leverpastei, sardientjes en anjovis, etc. een smulpartij. In de bar tracteren we ons op een echte, Franse Amèr Picon.

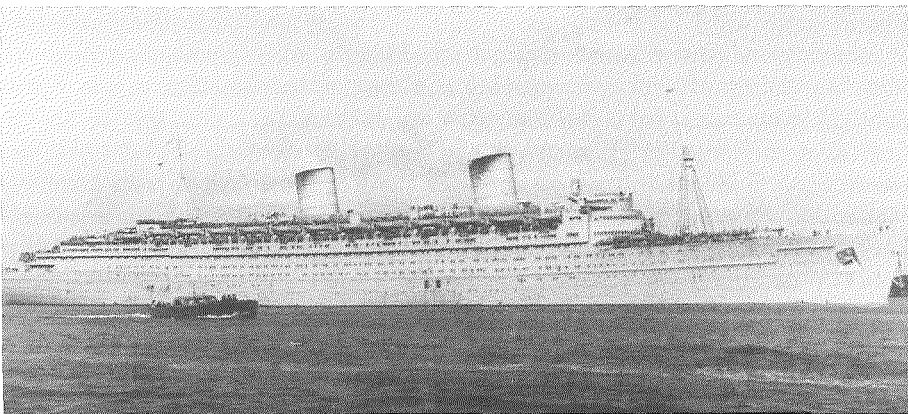
De barkeeper doet er wel lang over, kennelijk niet aan gewend. Gaan daarna de stad in en bezichtigen er een prachtige kathedraal. Diner in het hotel, waar ”uultje” zich bij ons voegt. Hij verwent ons met sigaretten en wij schenken hem Amèr Picon. Aan tafel vertelt hij ons verhalen, die hij bijzonder lollig vindt, maar wij niet. Heeft wel een vriendelijk aanbod om zijn broer in Aruba op te zoeken en er Kerst te vieren. Moet ook een lolbroek zijn.

Pik gaat weer uit met ”Lispel”, wij drinken nog wat na, witte wijn en likeurtjes, die we niet kennen. De stemming wordt steeds opgewekter en de debatten rumoeriger. Als we van tafel opstaan, zijn we heel ”vrolijk”. Zet mijn likeurglaasje wat hardhandig neer, puinhoop. Maar ons lieve dienstertje zegt er niets van. Zij heeft ook iets goed te maken, gooide een wijnglas om van Sam, die daardoor gedoopt wordt op een minder toepasselijke plaats. Gaan naar de Salon, waar we meer wijn laten aanrukken. De stemming is jolig, de liedjes van bedenkelijk allooi. Totaal onbelangrijk, we hebben veel bijval om ons heen, het is duidelijk, dat ze de ”wies” herkennen, maar de woorden niet! Het is duidelijk, dat we naar ons vertrek toeleven. Ik moet voor de zoveelste keer voordragen, waarbij de ”tekoekoer” vaste prik is. Zetten ons festijn voort op de kamer van Charles, ons hoofdkwartier. Pik – de ernstige – komt zowaar ook vrolijk thuis en gaat Franse liedjes zingen. Ten 15.00 naar kooi, schor maar voldaan.....

A/B CABO DE HORNO

.....Het is ongeveer 5 uur in de middag, wanneer trossen en springen worden losgegooid en ingehaald. Geïnteresseerd kijken we er alle vijf naar, het laatste contact met het Europese vasteland! We gaan een aperitief drinken in de bar en dan naar de eetzaal. De Minuta als altijd in bloemrijke taal: Sopa de pasta de Italia-Cocido a la Española-Filetes de Higado-ensalada en Postre. We zijn de haven al uit en de schroeven gaan regelmatig. Bestellen meer wijn dan normaal, er is heel veel te vieren. De menu-kaart wordt getekend en met wijn gedoopt. Dan naar dek met ons laatste glas wijn. Een enorme druk valt weg, een onbeschrijfelijk gevoel, dat nimmer zal worden vergeten. In een jolige stemming gaan de glazen over boord, richting Iberisch Schiereiland. Wat hebben we het goed vergeleken met degenen, die we in Nederland achterlaten. Het is daar St. Nicolaasavond, maar van echt feesten kan geen sprake zijn. De Goed Heiligman heeft maar een half gevulde zak. Zal hem zelf moeten dragen, want Zwarte Piet komt als niet ariër zeker het land niet in. Ik denk aan een jaar geleden. Eingesperd door de Grüne Polizei in de strafgevangenis van Scheveningen. Wat een verschil met nu. Ondanks het getreiter van de Grünen, toch een lawine van snoepgoed, aangevoerd door demonstrerende Nederlanders, verdeeld onder de gevangenen. "In deze bajes zit geen gajes maar Hollands Glorie potverdorie". Moffen blijven ondoorgrondelijk.....

Frans van Beveren - Heeze

Queen Elizabeth in oorlogskleuren

DINNER

Cream New England

Salmon, Hollandaise Sauce

Calf's Head, Vinaigrette

Roast Shoulder and Leg of Lamb, Mint Sauce

Egg Plant Saute

Green Peas Paysanne

Boiled and Roast Potatoes

Celeriac and Apple Salad

Pineapple Meringue

Fruit

Coffee

Monday, March 15, 1943

SS QUEEN ELIZABETH

ADRESSENBESTAND

ADRESSENBESTAND Stichting Genootschap Engelandvaarders

Aanvulling no. 14 per 1 oktober 1991 toe te voegen aan de laatste adressenlijst van 15 april 1988.

Een nieuwe adressenlijst is in voorbereiding. Zij die daarin correcties wensen te zien opgenomen, worden verzocht deze vóór 15 november 1991, op te geven aan Mevrouw M.E.F. Borel Rinkes.

Overleden:

W. Koole	Autralië
J.J. den Outer	Den Haag
A.R. van Zeeland	Den Haag

Wijziging:

W.M. Esser, huisnummer veranderd in **22**, postcode wordt **2920**.

G. Meelissen, telefoonnummer wordt 1361.

Verhuisd

J.A. Baron Bentinck	Van Alkemadelaan 111	2597 AD Den Haag
P.H. Cassé	Pijperhof 52	2402 TL Alphen a/d Rijn
C. Heemskerk	Savaneta 272	Savaneta, Aruba, Nederlandse Antillen
C. Kleiverda	Steenhouwerskade 26	9718 DB Groningen
Jhr. C.F.E. Trip	(tot nader order) Postbus 846	5550 AV Valkenswaard
D.J.K.M. Ramondt	Crestview Drive B-30 1598	Madison, TN37115, USA
S. Susan	Leeuweriklaan 23	1403 CK Bussum
P. Tazelaar - RMWO	Schoolstraat 1	8713 KN Hindelopen

Toegetreden:

H. Barnstijn	6612 102nd Street	Rego Park, NY 11374 4521, USA
H.J. Bouvy	Joh. Willem Frisolaan 2	2252 HE Voorschoten
F. Diepeveen	Friezenoord 11	2597 AD Den Haag
T.F.J. de Haas	Casper Fagelstraat 14	1215 GN Hilversum
J.N.J. van der Meij	Hobbemalaan 5	1213 EZ Hilversum
J.C.A. Siliacus	Thorbeckelaan 23	1412 BL Naarden
E. Woudstra	Engelandlaan 912	2034 HN Haarlem

Wie kan ons helpen aan het adres van de volgende Engelandvaarders?

D.C. Binnenkamp	G.A.M. Hazelzet
H.J. Brandenburg	A.R.J. Kuypers
A.C. van Dongen	J.H. Luykenaar
A. Frank	

Adreswijzigingen en correcties gaarne aan:

Mevr. M. E. F. Borel Rinkes	Cees Laseurlaan 279
	2597 GG Den Haag
	tel. (070) 3240447